

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE „GEORGE BARIȚIU”
CLUJ- NAPOCA

TEZĂ DE DOCTORAT

MAGISTRATUL ORAȘULUI LIBER REGESC BAIA MARE
ÎNTRE 1780-1876
- **Rezumat** -

Coordonator științific
CSI dr. Simion Retegan

Doctorandă
Klara Guseth

Cluj-Napoca
2016

CUPRINS

- **INTRODUCERE**
- **CAPITOLUL 1**

Istoriografia și sursele arhivistice relative la organizarea și atribuțiile Magistratului orașului liber regesc montanistic Baia Mare între 1780-1876

- 1.1. Istoriografia. Stadiul cercetărilor asupra istoriei orașului liber regesc minier Baia Mare.
- 1.2. Sursele arhivistice. Fondul arhivistic *Primăria Orașului Baia Mare*. Scurtă prezentare a seriilor fondului ce cuprind documente create în perioada 1780-1876

- **CAPITOLUL 2**

Sfatul/Magistratul orașului liber regesc montanistic Baia Mare în contextul unor scurte considerații privind istoria orașului până către sfârșitul secolului al XVIII-lea

- 2.1. Istoria orașului Baia Mare de la atestarea documentară până către sfârșitul secolului al XVIII-lea
- 2.2. Organizarea și atribuțiile Sfatului/Magistratului orașului liber regesc montanistic Baia Mare în secolele XIV-XVIII

- **CAPITOLUL 3**

Organizarea Magistratului orașului liber regesc montanistic Baia Mare între 1780-1848

- 3.1. Desfășurarea activității Magistratului
- 3.2. Senatul Interior
- 3.3. Cancelaria
- 3.4. Oficiul căpitanului
- 3.5. Senatul Exterior
- 3.6. Oficiali/funcționari și funcționari de rang inferior sau servitori

- **CAPITOLUL 4**

Atribuțiile Magistratului orașului liber regesc montanistic Baia Mare între 1780-1848

- 4.1. Atribuțiile legislative
- 4.2. Atribuțiile judecătorești
- 4.3. Atribuțiile economice. Industria și comerțul.
- 4.4. Apărarea hotarelor, liniștii, siguranței și ordinii publice
- 4.5. Sănătatea și protecția socială

4.6. Construcțiile

4.7. Supravegherea învățământului și vieții religioase

- **CAPITOLUL 5**

Organizarea Magistratului/Consiliului orașului liber regesc montanistic Baia Mare între 1848-1876

5.1. Organizarea Magistratului/Consiliului orașului liber regesc montanistic Baia Mare în perioada 1848-1849

5.2. Organizarea Consiliului orașului liber regesc montanistic Baia Mare în perioada regimului absolutist și neoabsolutist 1849-1860

5.3. Organizarea Consiliului orașului liber regesc montanistic Baia Mare în perioada liberală 1860-1867

5.4. Organizarea Consiliului orașului liber regesc montanistic Baia Mare în perioada dualismului

- **CAPITOLUL 6**

Atribuțiile Consiliului orașului liber regesc montanistic Baia Mare între 1848-1876. Primele oficii.

6.1. Atribuțiile Adunării generale, ale Consiliului orașenesc și ale primarului orașului liber regesc minier Baia Mare

6.2. Judecătoria orașenească

6.3. Biroul notarului

6.4. Sedria Orfanală

6.5. Oficiul căpitanului

6.6. Oficiul contabilității

6.7. Oficiul agricol și silvic

6.8. Întreținerea școlilor, bisericilor

6.9. Corporația Industrială

6.10. Sănătatea și asistența socială

6.11. Construcțiile

6.12. Casa de Economii

6.13. Mineritul

- **CAPITOLUL 7**

Populația românească a orașului liber regesc montanistic Baia Mare. 1780-1876

7.1. Dinamica populației

7.2. Mișcarea naturală a populației

7.3. Structura populației orașului Baia Mare

- **CONCLUZII**

- **BIBLIOGRAFIE**

- **ANEXE**

1. Senatul Interior (1780-1848)
2. Cancelaria (1780-1848)
3. Oficiul Căpitanului(1780-1848)
4. Tribunalii și jurații poporului (1780-1848)
5. Oficiali și servitori (1780-1848)
6. Alegătorii/cetățenii cu drept de vot din iunie 1848
7. Lista celor 53 de reprezentanți ai cetățenilor cu drept de vot din iunie 1848
8. Lista celor 56 de reprezentanți ai cetățenilor cu drept de vot din februarie 1861
9. Lista celor 60 de reprezentanți ai cetățenilor cu drept de vot din mai 1867
10. Funcții, funcționari și servitori în perioada 1848-1876
11. Evoluția nașterilor, căsătoriilor și deceselor, confesiunea greco-catolică (1780-1876)

Cuvinte cheie: Baia Mare, oraș liber regesc minier, Magistrat, Senat Interior, Senat Exterior, jude primar, senatori, jurați, funcționari, organizarea alegerilor, atribuțiile Magistratului, români, arhivă

Reconstituirea organizării și atribuțiilor Magistratului, respectiv ale Consiliului unui oraș liber regesc, în cazul nostru orașul liber regesc montanistic Baia Mare, reprezintă fără doar și poate, un mod de a prefigura organizarea și competențele acestui organ de conducere la nivelul tuturor orașelor libere regești. În plus, abordarea trecutului unui spațiu geografic limitat ca întindere, oferă posibilitatea aprofundării muncii de cercetare, care generează cel mai adesea rezultate nebanuite și însemnate.

În condițiile unei istoriografii românești care s-a orientat mai puțin înspre o istorie urbană a teritoriilor înglobate încă de la sfârșitul secolului al XVII-lea Ungariei și a unei istoriografii maghiare concentrate pe contradicțiile dintre statutul juridic al orașelor libere regești și funcțiile urbane ale acestora, ne-am propus să valorificăm în primul rând vastul și valorosul material arhivistic, în marea lui majoritate inedit, din fonduri și colecții aflate în păstrarea Arhivelor Naționale Maramureș, iar prin intermediul mai noilor baze de date accesibile cercetătorului, și documente aflate în păstrarea și administrarea Arhivelor Naționale ale Ungariei. Având astfel în vedere atât ineditul temei tratate, cât și al informațiilor cuprinse în documentele de arhivă, respectiv cantitatea impresionantă a documentelor identificate relative la această temă, ne-am propus să abordăm un discurs descriptiv-narativ, căutând astfel să nu ometem date, care poate la o primă vedere ar putea fi considerate mai puțin relevante. Desfășurarea activității în cadrul instituției arhivelor maramureșene, respectiv mirajul evocării trecutului unui oraș în care-ți sunt împlântate rădăcinile, în ciuda faptului că au constituit un privilegiu de necontestat, au creat și dezavantajul unei atenții poate uneori excesive asupra informațiilor identificate și a îngreunat o selecție a acestora.

Limita cronologică propusă nu face altceva decât accentueze ineditul temei lucrării de față și să diversifice aspectele asupra căroara se va opri cercetarea noastră, oferindu-ne posibilitatea să analizăm perioade istorice atât de diferite, pornind de la perioada lui Iosif al II-lea, cel care a determinat primele breșe în autoguvernarea/autonomia orașelor libere regești (din dorința de a transforma administrația într-un oficiu modern pus în slujba statului, cu interesele sale militare și fiscale, și de a proteja cetățeanul în calitatea sa de contribuabil) până la adoptarea

Legii XX/1876, act normativ care a reușit să schimbe sistemul urban cu o tradiție de mai multe secole. În acest an, orașul Baia Mare împreună cu alte orașe și-a pierdut drepturile de autoguvernare, dar continuă să utilizeze titulatura de oraș liber regesc minier.

În cuprinsul unui prim capitol introductiv dedicat Istoriografiei și surselor relative la organizarea și atribuțiile Magistratului orașului liber regesc montanistic Baia Mare, în care am prezentat succint stadiul cercetărilor efectuate până în prezent, am realizat și o descriere a celui mai important fond arhivistic utilizat în cercetarea noastră, atât prin volum, cât mai ales prin conținut, *Fondul Primăriei Orașului Baia Mare*, al cărui creator a fost instituția Magistratului, încercând să clarificăm anumite aspecte mai puțin cunoscute cercetătorului, având în vedere recentele prelucrări și reprelucrări arhivistice. Ulterior, utilizând rezultatul exercițiilor istoriografice întreprinse până în acest moment, mult mai generoase în ceea ce privește perioada anterioară primului segment de timp propus de lucrarea noastră, am considerat necesar să creionăm, tot la început, câteva aspecte din istoria orașului liber regesc montanistic Baia Mare, și implicit a organului său de conducere, de la atestarea sa documentară și până la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Cele mai importante capitole au fost dedicate organizării și atribuțiilor Magistratului orașului liber regesc montanistic Baia Mare. Având în vedere modificările survenite potrivit *Legii XXIII* din 1848, în alegerea și componența organului de conducere al orașului, respectiv a terminologiei folosite (primar, Consiliu orașenesc, Adunare generală/Comitet municipal) etc. am optat să structurăm și să prezentăm organizarea Magistratului orașului liber regesc minier Baia Mare anterior și ulterior acestui act normativ.

În ceea ce privește segmentul de timp 1780-1848, am recompus structura organizatorică a Magistratului, o instituție bicamerală, formată dintr-un Senat Interior și un Senat Exterior, două camere care în fond reprezentau o singură persoană juridică, fapt demonstrat de protocoale de ședință în care erau consemnate atât ședințele Senatului interior, cât și cele comune ale Senatului Interior și Exterior, cât și de statutele orașului. Relativ la Senatul Interior, am reușit să surprindem atât evoluția numerică a senatorilor, cât și existența unei ierarhizări în cadrul acestei camere a Magistratului, reliefată în primul rând de utilizarea unei terminologii diferite (*senatore simul emeriti iudices, senatores juxta senium, supernumerarius senator, honoratus senator, surogat senatorok* etc.). Am surprins de asemenea, intrarea în rândul senatorilor, la începutul secolului al XIX-lea a căpitanului orașului, respectiv în rândul Senatului Interior, către jumătatea

secolului al XIX-lea a notarului, viconotarului, procurorului și viceprocurorului. Atât în ceea ce-l privește pe jude, pe senatori, respectiv pe membrii Cancelariei sau ai Oficiului Căpitanului șef, am valorificat informațiile referitoare la recrutarea acestora, pregătirea profesională sau alte funcții ocupate, retribuirea și nu în ultimul rând confesiunea și etnia acestora, subliniind atât prezența în cadrul Senatului Interior a unui senator greco-catolic (în 1790, 1810 etc.), cât și a unui fiscal greco-catolic, membru al Cancelariei, respectiv a circulatorilor români ș.a.m.d. Având în vedere ineditul informațiilor din documente, am reprodus modul de desfășurare a ședințelor Senatului Interior și a celor comune ale Senatului Interior și Exterior, prezidate de judele primar al orașului, ședințe care aveau loc în Casa orașului sau Pretorială (*Domus Praetorea*) de regulă la primele ore ale dimineții. În aceeași măsură, în plus față de prezentarea a deja deosebit de cunoscutelor sigilii ale orașului, am dezvăluit pentru prima dată sigiliile personale ale unor funcționari și reprezentanți ai orașului: senator, fiscal, tribun, jurați, scrib etc. pe care le-am identificat pe un document necunoscut până acum, referitor la stabilirea hotarelor exterioare ale orașului, întocmit în anul 1814. Am evidențiat în lucrarea noastră deopotrivă și evoluția numerică a juraților din cadrul celei de-a doua camere a Magistratului – Senatul Exterior, un organ cu rol consultativ și deliberativ, ales de Senatul Interior (dintre cetățenii orașului) în preajma expirării mandatului judeului și senatorilor, și care alegea la rândul său pe jude și senatori. Referitor la jurații plebei, împărțiți în 5 clase am subliniat prezența juraților greco-catolici în Senatul Exterior sau a funcționarilor de rang inferior, respectiv a servitorilor români (magistru al bazinelor de apă, mercenari etc.). Am izbutit astfel să restabilim, în plus față de componența Magistratului, lista tuturor funcționarilor orașului, de la cei de rang superior, până la ultimul și cel mai slab retribuit servitor al orașului.

Pentru limita cronologică cuprinsă între *Legea XXIII* din 1848 și *Legea XX* din 1876, am precizat prevederile acestor acte normative, și schimbările produse în desfășurarea alegerilor, respectiv în lista funcțiilor existente la nivelul organului de conducere al orașului. Am conturat astfel, potrivit prevederilor *Legii XXIII* din 1848, exercitarea autorității, independent de orice altă autoritate, de către orașul Baia Mare, în calitate de municipalitate independentă, problematica dreptului de vot (în baza votului cenșitar), a desfășurării alegerilor (sub conducerea unui președinte, cu concursul unei Comisii de conscriere a cetățenilor, respectiv a unui Comitet de adunare a voturilor) și nu în ultimul rând a apariției unor funcții noi (primar, judecător de carte funciară și vicecăpitan), a menținerii unor funcții, dar cu atribuții diferite, cum ar fi cea de jude

(judecător - *fő biro*) ca urmare a separării atribuțiilor judecătorești, sau a modificărilor în ceea ce privește terminologia utilizată pentru definirea celor două camere ale Consiliului orașului liber regesc montanistic Baia Mare (Consiliu orașenesc – consilieri, Adunare generală/Comitet municipal- reprezentanți ai cetățenilor cu drept de vot) ș.a.m.d. În contextul evenimentelor desfășurate în perioada 1848-1876 (Revoluția de la 1848, regimul absolutist și neoabsolutist, perioada liberală, respectiv dualismul) am conturat pe mai departe organizarea organului de conducere al orașului, completând lista funcționarilor de rang superior, inferior și a zilierilor/personalului contractual al orașului, în jurul cărora au început să se contureze diferite oficii (contabil, silvic etc.). Având în vedere informațiile eronate publicate în istoriografia locală cu privire la mandatul celor dintâi primari ai orașului, am realizat câteva medalioane cu activitatea acestora, subliniind o situație atipică orașelor libere regești din epocă, și anume existența la nivelul orașului Baia Mare a funcției de viceprimar. Referitor la reprezentanții cetățenilor cu drept de vot, am urmărit evoluția numerică a acestora și în aceeași măsură modificările survenite ca urmare a legilor din anii '70, potrivit cărora la alegerea funcționarilor au participat doar cei 40 de reprezentanți și nu toți cetățenii cu drept de vot.

Chiar dacă discursul politic în ceea ce privește situația juridică a orașelor libere regești a cunoscut între sfârșitul secolului al XVIII-lea și mijlocul secolului al XIX-lea o modificare de accent, de la o critică bazată pe aspectele economice, demografice sau cele legate de controlul Curții, la cele legate de identitatea națională, componența națională a cetățenilor din orașe, originile străine ale locuitorilor din mediul urban (criteriu în baza cărora orașele au fost judecate) revocarea privilegiilor contravenea conceptelor juridice feudale, astfel că ele au fost lăsate intacte pentru mult timp, până la *Legea XX* din 1876. Astfel, am încheiat prezentarea noastră cu transformările produse de prevederile acestui act normativ, care a reușit să schimbe sistemul urban cu o tradiție de mai multe secole, desființând autonomia/autogovernarea orașenească. Orașul Baia Mare a continuat să utilizeze în titulatura sa termenul de oraș liber regesc minier.

În ceea ce privește atribuțiile Magistratului orașului liber regesc montanistic Baia Mare, acestea au fost structurate, așa cum am menționat încă din introducerea acestei lucrări, în funcție de vastele domenii de activitate în care s-a implicat, cu un accent pe problematica dreptului de reprezentare în Dietă, pe contradicțiile dintre statutul juridic de oraș liber regesc (care nu a reprezentat o garanție a dezvoltării sale industriale și economice) și funcția urbană reală a orașului, pe domeniile orașului, sate în care a pulsat o puternică viață românească, fără de care

existența orașului Baia Mare nu ar putea fi înțeleasă, pe hotarele orașului, atât cele interne, cât și cele exterioare ș.a.m.d. Pentru perioada ulterioară Revoluției din 1848, atribuțiile au fost prezentate în funcție de oficiul care coordona o activitate sau alta.

Deși invocată încă din titlu, reconstituirea atribuțiilor Magistratului orașului liber regesc minier Baia Mare până la nivelul unor detalii, poate fi considerat un neajuns al acestei lucrări. Diversele segmente ale vieții orășenești înspre care și-a îndreptat atenția, multitudinea atribuțiilor pe care le-a avut în epocă, cât și incomensurabilul fond documentar, a făcut posibilă doar schițarea acestora în linii mari. În sprijinul nostru aducem ca și argument faptul că fiecare domeniu de activitate în care s-a implicat, pe care l-a coordonat și supravegheat (din viața politică, administrativă, economică, sanitară, socială, fiscală, militară etc.) trebuie să facă obiectul cel puțin al unei teze de doctorat.

În economia lucrării, în baza informațiilor din documente, a matricolelor profesionale și a recensămintelor am inclus și un studiu al populației românești din orașul Baia Mare, surprinzând aspecte legate de dinamica, mișcarea naturală, respectiv structura populației, utilizând ca model teoretic și practic de abordare, lucrări deja consacrate în domeniu. În acest capitol am evidențiat creșterea numerică a populației românești greco-catolice, în raport cu alte etnii și confesiuni, respectiv incongruența sporul real și a celui natural (negativ), datorată unui accentuat fenomen de imigrație.

Fără a avea pretenția că am parcurs întreaga bibliografie relativă la tematica abordată, că am cercetat întregul material arhivistic creat de instituția Magistratului și nu numai (imposibil de realizat de altfel dacă avem în vedere cantitatea impresionantă a acestuia), că am selectat din documentele cercetate cele mai relevante date pentru lucrarea noastră sau că am reușit întru-totul în urma unei analize riguroase să sintetizăm cât mai clar toată această informație, considerăm că tocmai prin metoda descriptiv-narativă abordată, am reușit să reconstituim organizarea organului de conducere al orașului liber regesc minier Baia Mare, acoperind astfel un important **gol istoriografic**. Deși suntem conștienți că lucrarea noastră se înfățișează cu precădere sub forma unui tablou brut, cu mai puține comentarii și mai multe consemnări, suntem convinși că se poate erija ca bază a unor viitoare aplecări pe această temă.